CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL PEDRO CRUZ VILLALÓN prezentate la 29 martie 2011 [1]

1. Prezentele cauze conexate, care își au originea în cererile formulate de Bundesgerichtshof și de tribunal de grande instance de Paris (Tribunalul de Mare Instanță din Paris), ridică, în primul rând, diferite probleme privind interpretarea articolului 5 punctul 3 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială [2].

2. Mai precis, instanțele menționate ne solicită să stabilim întinderea competenței instanțelor naționale de a se pronunța cu privire la acțiuni având ca obiect încălcarea unor drepturi referitoare la personalitate săvârșită prin intermediul unui site internet. După cum se știe, Curtea s-a pronunțat deja cu privire la aplicarea articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 (dispoziție prevăzută, la momentul respectiv, de Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968) în privința situațiilor de calomnie [3] în presă în Hotărârea Shevill și alții, pronunțată în 1995 [4]. Cele două probleme ridicate de această dată permit Curții să definească capacitatea de adaptare a hotărârii menționate la o realitate supusă unor mari schimbări, în care presa în formă tipărită a cedat teren într-un ritm alert și în mod ireversibil mijloacelor de informare în masă electronice difuzate prin intermediul internetului.

3. Prin aceasta se anunță deja un aspect care, fără îndoială, a fost întotdeauna inerent problematicii încălcării drepturilor referitoare la personalitate săvârșite cu ocazia unei activități de informare socială, independent de modul în care aceasta se produce. Astfel, protecția jurisdicțională a acestor drepturi nu poate ignora împrejurarea că acestea trebuie să se afirme într-un context supus *presiunii* libertății de a transmite informații [5], cu care trebuie să se afle într-o relație de echilibru. Este necesară conștientizarea complexității acestei situații pentru a putea efectua o analiză adecvată a temei centrale a prezentelor cauze conexate, care nu este alta decât stabilirea competenței judiciare internaționale în cazul

1 — Limba originală: spaniola.

2 — Regulamentul Consiliului din 22 decembrie 2000 (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 74).

3 — Precizăm încă de la început că termenul „calomnie” utilizat de Curte în Hotărârea Shevill și alții a fost folosit în prezenta procedură în sens generic și drept sinonim al expresiei „atingeri aduse drepturilor referitoare la personalitate”. Pe parcursul prezentelor concluzii, am înclinat spre utilizarea expresiei din urmă, sub rezerva folosirii termenului „calomnie” în cazurile în care se face referire la Hotărârea Shevill și alții, termen utilizat inițial de Curte în hotărârea menționată.

4 — Hotărârea din 7 martie 1995 (C-68/93, Rec., p. I-415).

5 — Articolele 7 și 11 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

litigiilor generate de încălcarea drepturilor referitoare la personalitate săvârşită în spaţiul internetului.

4. În sfârşit, Bundesgerichtshof adresează şi întrebarea dacă dreptul Uniunii, mai precis articolul 3 din Directiva 2000/31/CE privind comerţul electronic pe internet [6], are caracterul unei norme de reglementare a conflictelor de legi care stabileşte legea aplicabilă răspunderii delictuale care decurge din acte îndreptate împotriva unor drepturi referitoare la personalitate efectuate prin intermediul unei pagini web.

I – Cadrul juridic al Uniunii

5. Regulamentul nr. 44/2001 prevede un ansamblu de norme privind competenţa judiciară, precum şi recunoaşterea hotărârilor în vederea armonizării criteriilor de stabilire a instanţelor competente în cauzele civile şi comerciale. Obiectivele regulamentului sunt prevăzute în considerentele acestuia, dintre care trebuie evidenţiate în vederea soluţionării prezentei acţiuni, următoarele:

„(11) Normele de competenţă trebuie să prezinte un mare grad de previzibilitate şi să se întemeieze pe principiul conform căruia competenţa este determinată, în general, de domiciliul pârâtului şi, astfel, trebuie să fie întotdeauna disponibilă, cu excepţia câtorva situaţii bine definite în care materia litigiului sau autonomia părţilor justifică un alt factor de legătură. În cazul persoanelor juridice, domiciliul trebuie să fie definit în mod independent, în vederea ameliorării transparenţei normelor comune şi a evitării conflictelor de competenţă.

(12) În afară de instanţa domiciliului pârâtului, trebuie să existe şi alte instanţe autorizate în temeiul unei legături strânse între instanţă şi litigiu sau în scopul bunei administrări a justiţiei."

6. În cadrul dispoziţiilor privind competenţa judiciară, regulamentul prevede la articolul 2, ca regulă generală, competenţa instanţei de la domiciliul pârâtului:

„Articolul 2

(1) Sub rezerva dispoziţiilor prezentului regulament, persoanele domiciliate pe teritoriul unui stat membru sunt acţionate în justiţie, indiferent de naţionalitatea lor, în faţa instanţelor statului membru în cauză.

[…]"

6 — Directiva Parlamentului European şi a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societăţii informaţionale, în special ale comerţului electronic, pe piaţa internă („Directiva privind comerţul electronic") (JO L 178, p. 1, Ediţie specială, 13/vol. 29, p. 257).

7. Articolul 3 din regulament prevede posibilitatea de a deroga de la regula generală de competență în cazul în care sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea normelor de competență specială prevăzute în secțiunile 2-7 ale capitolului II. Printre normele de competență specială menționate, trebuie subliniată cea prevăzută la articolul 5 punctul 3 :

„*Articolul 5*

O persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru.

[…]

3. în materie delictuală și cvasidelictuală, în fața instanțelor de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă.”

8. Directiva 2000/31 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă subliniază la articolul 1 alineatul (4) că „prezenta directivă nu stabilește norme suplimentare de drept internațional privat și nici nu abordează competența instanțelor”.

9. Articolul 3 alineatele (1) și (2) din Directiva 2000/31 prevede o normă de recunoaștere reciprocă având următorul cuprins:

„*Articolul 3*

Piața internă

(1) Fiecare stat membru garantează că serviciile societății informaționale prestate de un furnizor de servicii stabilit pe teritoriul său respectă dispozițiile de drept intern aplicabile în statul membru în cauză și relevante pentru domeniul coordonat.

(2) Statele membre nu pot restrânge libera circulație a serviciilor societății informaționale din alte state membre invocând motive relevante pentru domeniul coordonat.”

II — Situația de fapt

A — *În cauza eDate Advertising (C-509/09)*

10. În anul 1993, domnul X, de cetățenie germană și cu reședința în Republica Federală Germania, a fost condamnat de o instanță germană la pedeapsa cu închisoarea pe viață

pentru uciderea unui cunoscut actor german. Din ianuarie 2008, domnul X se află în regim de liberare condiționată.

11. eDate Advertising GmbH (denumită în continuare „eDate Advertising") este o societate austriacă care gestionează un portal de internet, a cărui pagină web este definită ca „mijloc de informare în masă liberal și independent politic" destinat grupurilor „homosexual, bisexual și transsexual". Începând cu 23 august 1999, eDate Advertising a difuzat către cititorii săi informații referitoare la domnul X, indicând prenumele și numele de familie ale acestuia, precizând că atât el, cât și fratele său (condamnat tot pentru aceeași crimă) formulaseră o cale de atac împotriva hotărârii de condamnare la Curtea Constituțională din Germania.

12. La 5 iunie 2007, domnul X i-a solicitat pârâtei să înceteze difuzarea oricăror informații cu privire la persoana sa, cerere care nu a primit un răspuns scris, deși, câteva zile mai târziu, la 18 iunie 2007, informațiile menționate au fost retrase de pe site-ul internet respectiv.

13. Domnul X a sesizat instanțele germane, solicitându-le să interzică eDate Advertising să publice pe teritoriul Republicii Federale Germania orice informație referitoare la persoana sa. Atât Landgericht Hamburg, sesizată în primă instanță, cât și Hanseatisches Oberlandesgericht, sesizată în apel, au admis cererea domnului X.

14. În fața ambelor instanțe, eDate Advertising a solicitat respingerea cererii, contestând competența judiciară internațională a instanței civile germane. Împotriva hotărârii pronunțate în apel, eDate Advertising a declarat recurs la Bundesgerichtshof, invocând din nou lipsa competenței instanțelor germane, aspect care face obiectul celor trei întrebări preliminare formulate de instanța menționată.

B — *În cauza Martinez și Martinez (C-161/10)*

15. La 3 februarie 2008, cotidianul britanic Sunday Mirror a publicat în ediția sa de pe internet o serie de fotografii, însoțite de un text cu titlul „Kylie Minogue, din nou împreună cu Olivier Martinez". Articolul relata întâlnirea cuplului la Paris, făcând aluzie la faptul că „s-au despărțit anul trecut" și că „aventura romantică de 23 de ore" confirma reînnodarea unei relații amoroase. De asemenea, articolul atribuia anumite declarații tatălui domnului Olivier Martinez, domnul Robert Martinez.

16. Olivier Martinez și Robert Martinez, ambii de cetățenie franceză, au introdus o acțiune împotriva societății de drept englez MGN Limited, proprietară a cotidianului Sunday Mirror, la tribunal de grande instance de Paris. Cei doi au considerat că informația publicată de cotidianul menționat constituie

o încălcare a dreptului la respectarea vieții private a acestora și a dreptului domnului Olivier Martinez la propria imagine. Pârâta, care a fost chemată în instanță la 28 august 2008, a contestat competența judiciară internațională a instanței franceze, deoarece considera că instanțele britanice, mai precis High Court of Justice, aveau competență internațională în cauză.

17. După ascultarea părților și după ce a adresat Curții o întrebare preliminară (respinsă din cauza necompetenței vădite [7]), tribunal de grande instance s-a adresat din nou instanței Uniunii în scopul stabilirii întinderii competenței instanțelor franceze.

III — Întrebările preliminare și procedura în fața Curții

18. La 9 decembrie 2009 a fost primită la Curte cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată de Bundesgerichtshof în cauza C-509/09, care a formulat următoarele întrebări:

„1) În caz de încălcare a drepturilor referitoare la personalitate prin informațiile postate pe un site internet, expresia «locul unde […] riscă să se producă fapta prejudiciabilă», cuprinsă la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, trebuie interpretată în sensul că

persoana interesată poate introduce o acțiune în încetare împotriva administratorului site-ului internet la instanțele fiecărui stat membru în care poate fi consultat site-ul internet, indiferent de statul membru în care este stabilit administratorul,

sau

competența instanțelor unui stat membru în care nu este stabilit administratorul site-ului internet este condiționată de existența unei legături specifice între infomațiile contestate sau site-ul internet și statul instanței sesizate (legătura cu statul respectiv), care depășește posibilitatea tehnică de consultare?

2) În cazul în care este necesară o asemenea legătură specifică:

Care sunt criteriile care stau la baza determinării acestei legături?

7 — Ordonanța din 20 noiembrie 2009, Martinez (C-278/09, Rep., p. I-11099).

Are importanţă faptul că, potrivit destinaţiei date de administrator, site-ul internet contestat se adresează (şi) utilizatorilor de internet din statul instanţei sesizate sau este suficient ca informaţiile care pot fi consultate pe site-ul internet să prezinte în mod obiectiv o legătură cu statul instanţei sesizate, în sensul că, potrivit împrejurărilor din speţă, este posibil ca, în statul instanţei sesizate, în special din cauza informaţiilor contestate de pe site-ul internet, să se fi produs efectiv sau să se producă un conflict între interese divergente, respectiv interesul reclamantului de a-i fi respectate drepturile referitoare la personalitate şi interesul administratorului de a-şi concepe site-ul internet şi de a informa?

Pentru constatarea existenţei unei legături specifice, numărul de consultări ale site-ului internet contestat în statul instanţei sesizate are un caracter decisiv?

3) În cazul în care nu este necesară nicio legătură specifică în vederea recunoaşterii competenţei sau în cazul în care această legătură se prezumă atunci când informaţiile contestate prezintă în mod obiectiv o legătură cu statul instanţei sesizate în sensul că, potrivit împrejurărilor din speţă, este posibil ca în statul instanţei sesizate să se fi produs efectiv sau să se producă un conflict între interese divergente în special din cauza conţinutului site-ului internet contestat, iar admiterea unei legături specifice nu presupune constatarea unui număr minim de consultări, în statul instanţei sesizate, ale site-ului internet contestat:

Articolul 3 alineatele (1) şi (2) din Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societăţii informaţionale, în special ale comerţului electronic, pe piaţa internă (denumită în continuare «directiva privind comerţul electronic») trebuie interpretat în sensul că:

acestor dispoziţii trebuie să li se confere caracterul de norme de reglementare a conflictelor de legi, în sensul că acestea prevăd, şi în materie civilă, aplicarea exclusivă a dreptului în vigoare în ţara de origine, cu excluderea normelor naţionale de reglementare a conflictelor de legi,

sau

aceste dispoziţii au un efect corectiv prin raportare la dreptul material, prin intermediul căruia soluţia pe fond potrivit dreptului declarat aplicabil în temeiul normelor naţionale de reglementare a conflictelor de legi este modificată, din punctul de vedere al conţinutului său, şi ar face obiectul cerinţelor dreptului ţării de origine?

În cazul în care articolul 3 alineatele (1) şi (2) din directiva privind comerţul electronic are caracterul unei norme de reglementare a conflictelor de legi:

Dispoziţiile menţionate anterior prevăd doar aplicarea exclusiv a dreptului

material în vigoare în țara de origine sau și a normelor de reglementare a conflictelor de legi în vigoare în acea țară, având ca efect menținerea posibilității unei trimiteri a dreptului țării de origine la dreptul țării de destinație?"

19. La 6 aprilie 2010, Curtea a primit întrebarea preliminară adresată de tribunal de grande instance de Paris, formulată după cum urmează:

„Articolul 2 și articolul 5 punctul 3 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie să fie interpretate în sensul că atribuie competență instanței dintr-un stat membru pentru a se pronunța asupra unei acțiuni întemeiate pe încălcarea drepturilor referitoare la personalitate susceptibilă să fi fost comisă prin postarea de informații și/sau de fotografii pe un site internet editat într-un alt stat membru de o societate cu sediul în acest al doilea stat sau chiar într-un alt stat membru, în orice caz diferit de primul:

— fie numai cu condiția ca acest site internet să poată fi consultat din primul stat acestui prim stat, iar în această a doua ipoteză, dacă această legătură poate rezulta:

— din numărul de conectări la pagina de internet în litigiu efectuate din acest prim stat membru, în valoare absolută sau raportat la toate conectările la pagina respectivă,

— din reședința sau din cetățenia persoanei care reclamă încălcarea drepturilor sale referitoare la personalitate sau, în general, ale persoanelor vizate,

— din limba în care este difuzată informația în litigiu sau din orice alt element susceptibil să demonstreze voința editorului site-ului de a se adresa în principal publicului din acest prim stat,

— din locul unde s-au derulat faptele evocate și/sau unde au fost făcute fotografiile eventual postate pe site,

— din alte criterii?"

— fie numai atunci când există o legătură suficientă, substanțială sau semnificativă între fapta prejudiciabilă și teritoriul

20. În cauza eDate Advertising (C-509/09), au prezentat observații scrise reprezentanții eDate Advertising și domnul X, guvernele

danez, german, elen, italian, luxemburghez, austriac şi al Regatului Unit, precum şi Comisia.

21. În cauza Martinez (C-161/10) au prezentat observaţii scrise societatea MGN Limited, guvernele Danemarcei, Franţei şi Austriei, precum şi Comisia.

22. Prin Ordonanţa din 29 octombrie 2010, preşedintele Curţii a decis conexarea cauzelor C-509/09 şi C-161/10, în conformitate cu articolul 43 din Regulamentul de procedură.

23. La 22 noiembrie 2010, domnul X a solicitat Curţii să beneficieze de asistenţă judiciară, cerere care a fost respinsă prin Ordonanţa din 10 decembrie 2010.

24. La şedinţa din 14 decembrie 2010, s-au prezentat reprezentanţii MGN Limited şi ai eDate Advertising, agenţii guvernelor danez şi elen, precum şi cei ai Comisiei.

IV — Cu privire la admisibilitatea întrebării preliminare din cauza eDate Advertising (C-509/09)

25. Republica Italiană consideră că întrebările formulate în cauza eDate Advertising trebuie să fie declarate inadmisibile, în măsura în care informaţiile în litigiu au fost retrase de eDate Advertising în urma cererii reclamantei. Astfel, acţiunea în încetare exercitată de domnul X nu ar avea, în opinia guvernului italian, legătură cu problemele de interpretare adresate Curţii.

26. Potrivit unei jurisprudenţe constante, în împrejurări excepţionale, Curtea este îndreptăţită să analizeze contextul în care este sesizată de instanţa naţională. Curtea poate refuza să se pronunţe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanţă naţională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului comunitar nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acţiunii principale sau atunci când problema este de natură ipotetică [8].

27. Având în vedere contextul de fapt şi procedural din cauza eDate Advertising, considerăm că întrebarea este admisibilă. Astfel, faptul că informaţiile au fost retrase nu priveaţă reclamanta de dreptul său de a exercita o acţiune în încetare cu caracter prospectiv

8 — A se vedea în acest sens, printre altele, Hotărârea din 16 decembrie 1981, Foglia (244/80, Rec., p. 3045, punctul 21), Hotărârea din 13 martie 2001, PreussenElektra (C-379/98, Rec., p. I-2099, punctul 39), şi Hotărârea din 23 aprilie 2009, Rüffler (C-544/07, Rep., p. I-3389, punctul 37).

sau o acțiune în despăgubire, fie în prezenta procedură, fie într-o procedură ulterioară. Curtea a declarat în mod repetat că articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 stabilește instanța competentă, indiferent dacă litigiul are ca obiect repararea unui prejudiciu care s-a produs deja sau împiedicarea producerii prejudiciului și indiferent dacă este vorba de o acțiune în despăgubiri sau de o acțiune în încetare [9]. În acțiunea principală, este avută în vedere cea de a doua variantă, al cărei scop este de a preveni prejudicii viitoare și, mai precis, în cazul domnului X, de a preveni difuzarea unei informații care deja a făcut obiectul unei diseminări îndelungate. Prin urmare, răspunsul pe care îl va furniza Curtea poate fi util instanței de trimitere, iar întrebarea este, așadar, admisibilă din perspectiva criteriilor stabilite de jurisprudența Curții.

V — Cu privire la motivele conexării: gradul de similitudine a întrebărilor și modul de abordare a răspunsului la acestea

28. Astfel cum am arătat la punctul 22 din prezentele concluzii, președintele Curții a decis reunirea celor două cauze de față datorită conexității existente între obiectul acestora. Ambele cauze pun în discuție, în ultimă instanță, posibilitatea de a aplica sau de a nu aplica Hotărârea Shevill și alții, citată anterior, în ceea ce privește articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, într-un context în care informația despre care se pretinde că încalcă un drept referitor la personalitate a fost difuzată pe internet.

29. Or, nu se poate nega că între cele două cauze există mai multe diferențe, care nu sunt complet irelevante. Pe de o parte, în cauza eDate Advertising, reclamantul a exercitat o acțiune în încetare, în timp ce cauza Martinez se întemeiază pe exercitarea unei acțiuni în despăgubire. Pe de altă parte, cauza eDate Advertising se axează pe o informație pretins calomnioasă, în timp ce cauza Martinez pornește de la o informație cu privire la care se pretinde că încalcă dreptul la viața privată. În cauza eDate Advertising, pârâta este o întreprindere proprietară a unui portal informativ pe internet, în timp ce în cauza Martinez pârâtul este un editor al unui mijloc de informare în masă în sensul cel mai strict al termenului, cotidianul Sunday Mirror, disponibil atât sub formă tipărită, cât și în format electronic.

30. În pofida acestor diferențe, cele două cauze sunt legate de o preocupare comună, vădită sau subiacentă: domeniul de aplicare al jurisprudenței Shevill și alții. Astfel cum am arătat la punctul 27 din prezentele concluzii, articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 și jurisprudența prin care această dispoziție a fost interpretată sunt relevante

9 — Hotărârea din 1 octombrie 2002, Henkel (C-167/00, Rec., p. I-8111, punctele 46 și 48), și Hotărârea din 5 februarie 2004, DFDS Torline (C-18/02, Rec., p. I-1417, punctele 26 și 27).

în situaţii precum cele din prezentele proceduri. În măsura în care regula stabilită în Hotărârea Shevill şi alţii condiţionează în mod direct competenţa judiciară internaţională a instanţelor germane şi franceze, răspunsul Curţii poate fi formulat într-o formă comună. Prin urmare, vom aborda aspectul privind competenţa în mod unitar şi numai ulterior vom analiza cea de a treia întrebare preliminară formulată exclusiv de Bundesgerichtshof în cauza eDate Advertising, axată pe problematica legislaţiei aplicabile.

VI — Cu privire la prima şi la a doua întrebare preliminară din cauza eDate Advertising (C-509/09) şi la întrebarea preliminară unică din cauza Martinez (C-161/10)

31. Apariţia şi dezvoltarea internetului şi, în particular, a „World Wide Web"-ului pe parcursul ultimei decade a secolului trecut au generat o transformare profundă a modurilor şi a tehnicilor de difuzare şi de receptare a informaţiei. Ca urmare a acestui fenomen, în prezent există numeroase categorii juridice care solicită o reformulare a conceperii şi a domeniului lor de aplicare atunci când sunt avute în vedere în raport cu relaţii sociale şi comerciale care se desfăşoară pe internet. Prezenta cauză ridică aceleaşi probleme pe tărâmul competenţei juridice internaţionale, având în vedere că răspunsurile furnizate până în prezent de jurisprudenţa Curţii nu sunt adaptabile, fără o nuanţare sau chiar mai mult decât atât, la caracterul universal şi liber al informaţiilor difuzate pe internet.

32. În cele ce urmează, vom aminti succint conţinutul jurisprudenţei Shevill şi alţii, precum şi evaluarea de care s-a bucurat aceasta, pentru ca ulterior să analizăm natura specifică a prejudiciilor aduse drepturilor referitoare la personalitate prin difuzarea unor informaţii pe internet, acordând o atenţie specială diferenţelor dintre publicarea informaţiilor difuzate pe suport fizic şi cele difuzate prin mijloacele de informare în masă existente pe internet. În final, ne vom pronunţa cu privire la modul de adaptare a soluţiei din Hotărârea Shevill şi alţii la împrejurările din prezenta cauză, propunând un criteriu suplimentar de legătură întemeiat pe localizarea „centrului de greutate al conflictului" dintre bunurile şi valorile în cauză.

A — *Jurisprudenţa Shevill şi alţii: analiză şi evaluare*

33. În Hotărârea Minele de potasiu din Alsacia [10], pronunţată în 1976, Curtea a declarat că, în cazul în care nu există identitate între locul în care s-a produs fapta susceptibilă să angajeze răspunderea delictuală sau cvasidelictuală

10 — Hotărârea din 30 noiembrie 1976, Bier, cunoscută sub numele „Minele de potasiu din Alsacia" (21/76, Rec., p. 1735).

și locul în care s-a produs prejudiciul cauzat de această faptă, expresia „locul unde s-a produs fapta prejudiciabilă" prevăzută în prezent la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie înțeleasă în sensul că se referă atât la locul unde s-a produs prejudiciul, cât și la locul unde s-a produs faptul cauzator al prejudiciului.

34. Importanța Hotărârii Minele de potasiu din Alsacia nu poate fi ignorată. Pentru a evita ca instanța cu competență specială în materie de răspundere delictuală sau cvasidelictuală să coincidă, în final, în asemenea situații, cu instanța cu competență generală de la domiciliul pârâtului, Curtea a interpretat articolul 5 punctul 3 menționat în sensul că acesta admite două instanțe competente posibile, la alegerea reclamantului: una a locului unde s-a produs faptul cauzator al prejudiciului și alta a locului unde s-a produs efectiv prejudiciul.

35. Abordarea din hotărârea menționată, axată pe producerea prejudiciilor materiale, s-a extins prin Hotărârea Shevill și alții la cazurile de prejudicii morale. În cauza menționată, după cum se știe, Curtea a admis aplicabilitatea abordării prezentate mai sus la cazurile de încălcare a drepturilor referitoare la personalitate [11]. Curtea a precizat cu această ocazie că, în cazul unei „calomnii internaționale" prin intermediul presei (întocmai situația din cauza Shevill și alții), „atingerea adusă printr-o publicare calomniatoare onoarei, reputației și considerației unei persoane fizice sau juridice se manifestă în locurile în care este difuzată publicația, *în cazul în care, în locurile respective, victima este cunoscută*" [12]. Totuși, în acest caz, titularul dreptului referitor la personalitate afectat ar putea să formuleze la instanța acelui loc o acțiune în despăgubire numai pentru prejudiciile suferite în statul respectiv.

36. Admițând ca legătură specifică locul în care victima este cunoscută, Curtea, urmând propunerea avocaților generali Darmon și Léger [13], a considerat că instanțele din statele în care a fost difuzată publicația calomniatoare și în care titularul dreptului referitor la personalitate susține că reputația sa a fost afectată sunt competente să se pronunțe cu privire la prejudiciile cauzate reputației victimei în statul respectiv [14]. În scopul de a evita inconvenientele pe care le-ar fi putut presupune această competență, Curtea a adăugat că reclamantul poate totuși să își formuleze ansamblul pretențiilor fie la instanța de la domiciliul pârâtului, fie la cea de la locul de stabilire a editorului publicației calomniatoare [15].

11 — Hotărârea Shevill și alții, citată anterior, punctul 23.

12 — Hotărârea Shevill și alții, citată anterior, punctul 29; sublinierea noastră.

13 — Concluziile avocatului general Darmon prezentate la 14 iulie 1994 și ale avocatului general Léger prezentate la 10 ianuarie 1995. Această situație excepțională în care doi avocați generali au prezentat concluzii în aceeași cauză se datorează deciziei Curții de a redeschide faza orală după prezentarea concluziilor avocatului general Darmon, al cărui mandat de membru al Curții expirase cu puține zile înainte de decizia de redeschidere.

14 — Hotărârea Shevill și alții, citată anterior, punctul 31.

15 — *Ibidem*, punctul 32.

37. Astfel, pornind de la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 şi pentru cazurile de încălcare a drepturilor referitoare la personalitate prin intermediul mijloacelor de informare în masă, Hotărârea Shevill şi alţii a admis ca două instanţe alternative, la alegerea reclamantului, să aibă competenţă în aceste situaţii: una în statul de domiciliu al pârâtului sau al locului de stabilire a editorului, în care titularul dreptului poate solicita în instanţă repararea întregului prejudiciu suferit, iar cealaltă, în statul în care particularul în cauză este cunoscut, unde nu se va putea solicita decât repararea prejudiciilor suferite în statul respectiv, limitare calificată de o parte a doctrinei drept „principiul mozaic" [16].

38. Hotărârea Shevill şi alţii realizează un echilibru rezonabil care, în general, este bine primit de doctrină [17]. Soluţia conciliază, pe de o parte, necesitatea de a centraliza într-un singur stat, cel al editorului sau al pârâtului, acţiunile privind totalitatea prejudiciilor invocate şi, pe de altă parte, permite titularului dreptului referitor la personalitate să formuleze acţiunea în justiţie, deşi doar în mod limitat, în locul unde se materializează prejudiciul moral, precum cel adus propriei imagini.

Considerată din această perspectivă, soluţia din Hotărârea Shevill şi alţii evită transformarea instanţei cu competenţă specială de la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 într-o instanţă echivalentă celei cu competenţă generală care să prevaleze faţă de instanţa de la domiciliul pârâtului, permiţând în acelaşi timp să se evite *forum actoris*, criteriu pe care regulamentul l-a înlăturat în mod vădit, întemeindu-se, precum textul care l-a predecedat, Convenţia de la Bruxelles, pe regula de competenţă generală *actor sequitur forum rei* [18].

39. Astfel cum se poate constata, jurisprudenţa Shevill şi alţii acoperă acele încălcări ale drepturilor referitoare la personalitate în care există o tensiune între libertatea de informare şi dreptul la respectarea vieţii private sau la propria imagine. Domeniul de aplicare al acesteia este larg şi nu se limitează doar la presa tipărită, deoarece acesta este susceptibil să cuprindă şi alte suporturi de comunicare precum informaţia audio-vizuală sau radiofonică. De asemenea, aceasta acoperă o gamă variată de încălcări ale drepturilor referitoare la personalitate, atât calomnii sau insulte în sensul atribuit, în general, acestor încălcări în sistemele juridice continentale, cât şi „defăimarea", caracteristică sistemelor de *common law* [19].

16 — A se vedea Magnus, U., şi Mankowski, P., *Brussels I Regulation,* Sellier, European Law Publishers, 2007, München, p. 192 şi 193.

17 — A se vedea printre altele comentariile lui Crespo, A., „Precisión del forum locus delicti commissi en los supuestos de daños contra la persona causados a través de prensa" în *La Ley – Comunidades Europeas*, 1995, nr. 96, p. 1 şi următoarele, Gardella, A., „Diffamazione a mezzo stampa e Convenzione di Bruxelles del 27 settembre 1968" în *Revista di diritto internazionale privato e* processuale, 1997, p. 657 şi următoarele, Hogan, G., „The Brussels Convention, Forum NonConveniens and the Connecting Factors Problem" în *European Law Review,* 1995, p. 471 şi următoarele, Huber, P., „Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien im Rahmen des Europäischen Zivilprozessrechts" în *Zeitschrift für europäisches Recht*, 1996, p. 300 şi următoarele, Idot, L., „L'application de la Convention de Bruxelles en matière de diffamation. Des précisions importantes sur l'interpretation de l'article 5.3" în *Europe*, 1995, iunie, p. 1 şi 2.

18 — A se vedea Concluziile avocatului general Léger prezentate în cauza Shevill şi alţii, citată anterior, punctele 39 şi 40.

19 — A se vedea Sánchez Santiago, J., şi Izquierdo Peris, J. J., „Difamar en Europa: las implicaciones del asunto *Shevill*" în *Revista de Instituciones Europeas*, 1996, nr. 1, p. 168.

40. Elementul care diferențiază cele două cauze conexate prin raportare la ceea ce s-a decis în hotărârea menționată nu este altul decât suportul informațiilor. Prejudiciile produse de încălcarea drepturilor referitoare la personalitate ca urmare a publicațiilor tipărite, a televiziunii sau a radioului au survenit, în mod tradițional, într-un context vădit național. Repercusiunile internaționale ale acestor litigii asupra sistemelor juridice naționale erau punctuale, în mare măsură ca urmare a aplicabilității teritoriale care a caracterizat mijloacele de informare în masă. Prin limitarea activității la un singur teritoriu, tendința naturală a mijlocului de informare în masă este de a oferi informații de interes pentru destinatarii potențiali din spațiul geografic respectiv. În consecință, atingerile aduse drepturilor referitoare la personalitate s-ar produce printr-un mijloc de informare în masă și împotriva unei persoane care s-ar afla, în majoritatea cazurilor, în același spațiu teritorial.

41. Prin urmare și pentru a ne putea pronunța cu privire la adaptabilitatea Hotărârii Shevill și altii menționate, este necesar să examinăm acum, chiar dacă numai succint, modificările introduse de internet în ceea ce privește tehnicile și modalitățile de comunicare.

B — *Internetul, presa și difuzarea informației*

42. Fără a fi necesar să ne întoarcem la perioada în care cuvântul vorbit și, în mai mică măsură, cel scris constituiau vehiculul comunicării sociale prin excelență, libertățile de opinie și de transmitere de informații, astfel cum le cunoaștem, își au originea în special în momentul în care începe să fie posibilă difuzarea acestora prin intermediul tipăririi. Concomitent, comunicarea scrisă și, în general, cea grafică [20] a devenit de atunci comunicare pe suport de hârtie. Acestea sunt inovațiile tehnice care au permis ulterior revendicarea și proclamarea libertăților menționate, al căror model s-a aplicat fără dificultate mijloacelor de difuzare a sunetului și a imaginilor pe calea undelor.

43. Inventarea și punerea în aplicare a internetului, precum și a World Wide Web-ului [21] au eliminat complet această tendință de fragmentare teritorială a mijloacelor de informare. Mai degrabă, au inversat-o până la transformarea difuzării informațiilor într-un fenomen global, iar nu național [22]. Prin utilizarea unui suport tehnic imaterial care permite stocarea masivă de informații și difuzarea imediată a acestora în orice punct al planetei, internetul constituie o platformă fără precedent în tehnicile de comunicare socială. Astfel, internetul antrenează, pe de o parte, o transformare a concepției noastre spațiale/teritoriale privind comunicarea, prin globalizarea relațiilor sociale și prin minimizarea

20 — A se vedea Ivins Jr., W. M., *Prints and Visual Communication,* The M. I. T. Press, Cambridge-Londra, 1969.

21 — Cu privire la noțiunea și la definiția juridică a termenilor „internet" și „World Wide Web", a se vedea printre altele Lloyd, I. J., *Information Technology Law,* ed. a 4-a, 2004.

22 — A se vedea printre altele Castells, M., *La Era de la Informacion. Economia, Sociedad y Cultura. La Sociedad Red,* Siglo XXI, 2002.

relevanței dimensiunii regionale sau naționale până la punctul în care se creează un spațiu imaterial și intangibil, „spațiul virtual", lipsit de frontiere și de limite. Pe de altă parte, internetul transformă percepția temporală a relațiilor menționate atât datorită caracterului imediat al accesului la conținutul acestora, cât și datorită potențialului de permanență pe internet. Odată ce un conținut circulă pe internet, prezența sa pe internet este, în principiu, nelimitată în timp.

44. Ca urmare a celor arătate mai sus, un mijloc de informare în masă care decide difuzarea conținuturilor acestuia pe internet adoptă o metodă de „difuzare" complet diferită de cea impusă de suporturile convenționale. Spre deosebire de presă, pagina de internet nu necesită o decizie prealabilă a întreprinderii cu privire la numărul de exemplare care trebuie distribuit și, cu atât mai puțin, care trebuie tipărit, deoarece distribuția este globală și instantanee: după cum bine se știe, aceasta se poate consulta în orice loc al lumii în care există acces la internet. Accesul la acest mijloc este de asemenea diferit, precum și tehnicile de publicitate care vizează produsul. Internetul, astfel cum tocmai am arătat, permite un acces permanent și universal și o difuzare imediată către particulari. Chiar și mijloacele de informare în masă cu plată existente pe internet se diferențiază de restul formatelor prin faptul că, în general, achiziționarea acestora presupune acoperirea pe întreg teritoriul mondial.

45. Totodată, spre deosebire de mijloacele de informare în masă tradiționale, internetul se caracterizează printr-o absență semnificativă a puterii politice. Însăși natura sa globală face dificilă intervenția puterilor politice în activitățile care au loc pe internet, având drept rezultat o dereglementare pe care nu puține voci o critică [23]. Dereglementării materiale i se adaugă fragmentarea în materia conflictelor, un amalgam dispersat de sisteme juridice naționale, cu dispozițiile aferente de drept internațional privat, care se pot suprapune și care pot face dificilă orice apropiere a normelor care reglementează un litigiu concret.

46. Caracteristicile prezentate mai sus au un impact indiscutabil în domeniul dreptului. Difuzarea globală și imediată a conținuturilor informative pe internet supune editorul, astfel cum s-a afirmat, unei multitudini de regimuri juridice locale, regionale, naționale și internaționale. Totodată, lipsa unui cadru global de reglementare a activităților informaționale pe internet împreună cu diversitatea normelor de drept internațional privat prevăzute de state supun mijloacele de informare în masă unui cadru juridic fragmentat, care poate fi și contradictoriu, întrucât ceea ce este interzis într-un stat ar putea fi permis

23 — A se vedea printre altele Gigante, A., „Blackhole in Cyberspace: the Legal Void in the Internet" în *Journal of Computer & Information Technology*, vol. XV, 1997, Gould, M., „Rules in the Virtual Society" în *International Review of Computers & Technology,* vol. 10, 1996, Reidenberg, J. R., „Governing Networks and Rule-Making in Cyberspace" în *Emory Law Review,* vol. 45, 1996, și Strömer, T. H., *Online-Recht: Juristische Probleme der Internet-Praxis erkennen und vermeiden,* ed. a 4-a, Dpunkt, Heidelberg, 2006.

în altul [24]. Prin urmare, necesitatea de a garanta securitate juridică mijloacelor de informare în masă prin prevenirea situațiilor care descurajează exercitarea legitimă a libertății de informare (așa-numitul „chilling-effect" sau efect disuasiv) dobândește caracterul unui obiectiv pe care și Curtea trebuie să îl ia în considerare [25].

47. Totodată, controlul realizat de mijlocul de informare în masă cu privire la difuzarea sa și la accesul la acesta este difuz și, uneori, irealizabil. Din momentul în care un conținut informațional este postat pe internet, particularii se transformă imediat, voluntar sau involuntar, în distribuitori de informații prin rețele de socializare, prin comunicare electronică, prin linkuri, prin bloguri sau prin orice alte mijloace oferite de internet [26]. Chiar și restricțiile la conținut prin accesul cu plată, uneori limitate din punct de vedere teritorial, întâmpină dificultăți serioase în ceea ce privește împiedicarea difuzării masive de informații. Prin urmare, controlul și măsurarea impactului informației sau evaluarea cantitativă a acestuia, care în cadrul mijloacelor de informare în masă tradiționale se întemeiau pe tehnici semnificativ mai fiabile, se transformă într-o sarcină imposibil de îndeplinit atunci când informația circulă pe internet [27].

48. Pe de altă parte, eventualele victime ale unor publicații care prejudiciază drepturile referitoare la personalitate se află într-o poziție deosebit de vulnerabilă în cazul în care suportul este asigurat de internet. Întinderea universală a informațiilor contribuie la agravarea prejudiciului în raport cu cel suferit, de exemplu, printr-un mijloc de informare în masă convențional [28]. Gravitatea prejudiciului este în contrast cu multitudinea regimurilor aplicabile, întrucât dispersarea teritorială justifică coexistența diferitelor sisteme naționale și, odată cu acestea, tot atâtea instanțe naționale competente să se pronunțe asupra litigiului. Titularul dreptului referitor la personalitate interesat poate fi, așadar, victima unor încălcări potențial mai grave, în timp ce protecția sa jurisdicțională se diminuează din cauza fragmentării juridice și a lipsei de securitate juridică cu care se confruntă.

24 — A se vedea printre altele Hoeren, T., „Internet und Recht – Neue Paradigmen des Informationsrechts" în *Neue Juristische Wochenschrift*, vol. 51, 1998, p. 2852-2854, Katsch, M. E., *Law in a Digital World*, Oxford University Press, Oxford – New York, 1995, p. 240 și următoarele, Levine, N., „Establishing Legal Accountability for Anonymous Communications in Cyberspace" în *Columbia Law Review*, vol. 96, 1996, p. 1540-1564, Susskind, R., *Transforming the Law: Essays on Technology, Justice and the Legal Marketplace*, Oxford University Press, Oxford – New York, 2000, p. 143 și următoarele.

25 — A se vedea în special Determann, L., *Kommunikationsfreiheit im Internet. Freiheitsrechte und gesetzliche Beschränkungen*, Nomos, Baden-Baden, 1999, p. 304 și următoarele.

26 — Astfel cum subliniază Bundesgerichtshof în ordonanța de trimitere din cauza C-509/09, internetul nu *difuzează* informații, ci pur și simplu le face *accesibile*. Utilizatorii internetului sunt cei care se transformă, voluntar sau involuntar, în difuzori de informație.

27 — Pichler, R., Hoeren, T., și Sieber, U. (ed.), *Handbuch Multimedia-Recht. Rechtsfragen des elektronischen Geschäftsverkehrs*, Beck, München, 2009, capitolul 25, punctul 224.

28 — A se vedea variantele diferite de abordare a acestei tensiuni în Fernández Esteban, M. L., *Nuevas tecnologías, Internet y derechos fundamentales*, McGraw Hill, Madrid, 1999, Banisar, D., și Davies, S., „Global Trenes in Privacy Protection: An International Survey of Privacy, Data Protection, and Surveillance Law and Developments" în *Journal of Computer and Information Law*, vol. XVIII, 1999, Fleischmann, A., „Personal Data Security: Divergent Standards in the European Union and the United States" în *Fordham International Law Journal*, vol. 19, 1995, Geis, I., „Internet und Datenschutzrecht" în *Neue Juristische Wochenschrift*, vol. 50, 1997, și Morón Lerma, E., *Internet y Derecho penal: hacking y otras conductas ilícitas en la Red*, Aranzadi, Navarra, 1999.

C — *Cu privire la caracterul oportun al adaptării sau al confirmării jurisprudenței Shevill și alții*

49. Ne permitem să amintim că, în Hotărârea Shevill și alții, Curtea a oferit un răspuns care concilia interesul mijloacelor de informare în masă cu protecția situației juridice a titularului unui drept referitor la personalitate. Teza susținută în hotărârea menționată permite localizarea clară și precisă a „locului unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă" în vederea identificării uneia sau a mai multor instanțe competente. Această jurisprudență prezintă un interes vădit pentru acele cazuri de încălcare a drepturilor referitoare la personalitate în care mijlocul de informare în masă pârât are un sistem de difuzare teritorializat într-o măsură mai mare sau mai mică. În măsura în care metoda de difuzare a informațiilor corespunde unei strategii comerciale care măsoară avantajul economic și informațional de a se plasa într-un stat sau în altul, o soluție precum cea prevăzută de jurisprudența Shevill și alții, care teritorializează și întinderea prejudiciului, constituie în mod efectiv un răspuns rezonabil.

50. Cu toate acestea, hotărârea în cauză a fost pronunțată în anii imediat anteriori expansiunii internetului. Împrejurările din prezentele cauze sunt, în raport cu cele dintr-o situație precum cea a Fionei Shevill și alții, în mod clar diferite, făcând dificilă aplicarea practică a soluției la care a ajuns Curtea în 1995. De exemplu, legătura cu instanța locului unde era cunoscut titularul dreptului referitor la personalitate nu va permite să se statueze decât asupra prejudiciilor efectiv produse în statul respectiv. Această regulă avea o aplicare practică viabilă în anii în care a fost pronunțată Hotărârea Shevill și alții, luând în considerare, de exemplu, numărul de exemplare distribuite în fiecare stat membru, informație care putea fi ușor verificată, întrucât se integra în politica comercială a întreprinderilor și era legată de deciziile voluntare ale acestora. Cu toate acestea, nu există parametri de măsurare fiabili a gradului de difuzare a unui mijloc de informare în masă ca atare (sau a conținuturilor acestuia) pe internet, astfel cum au recunoscut și participanții la ședință în prezentele cauze. Deși este cert că numărul și originea „vizitelor" unei pagini de internet pot arăta că există un impact teritorial precis, sunt avute în vedere, în orice caz, surse care nu oferă garanții suficiente în vederea unei stabiliri concludente și definitive a săvârșirii unui prejudiciu în mod nelegal [29].

51. De asemenea, jurisprudența Shevill și alții se întemeiază pe garanția unei bune administrări a justiției, obiectiv prevăzut în mod expres în expunerea de motive a

29 — A se vedea Jerker, D., și Svantesson, B., *Private International Law and the Internet,* Kluwer Law International, 2007, p. 324 și următoarele, și Roth, I., *Die internationale Zuständigkeit deutsche Gerichte bei Persönlichkeitsrechtsverletzungen im Internet,* Peter Lang, 2006, p. 283.

Regulamentului nr. 44/2001 [30]. Cu toate acestea, aplicarea jurisprudenței menționate în contextul mijloacelor de informare în masă pe internet poate fi, în anumite cazuri, incompatibilă cu astfel de obiective. De exemplu, este suficient să ne gândim la o persoană precum domnul Olivier Martínez, care pare să se bucure de popularitate (este „cunoscut") în mai mult de un stat membru. Fragmentarea excesivă a competenței jurisdicționale, precum și, eventual, a legilor aplicabile se conciliază cu greu cu o bună administrare a justiției [31]. În același mod, simplul fapt că informațiile privind această persoană publică sunt accesibile direct în toate statele membre va expune editorul mijlocului de comunicare în masă la o situație dificil de gestionat, deoarece orice stat membru ar putea constitui locul instanței competente în vederea unui eventual proces. Nu se poate afirma nici că un asemenea rezultat ar crește previzibilitatea determinării normelor nici de către reclamant, nici de către pârât [32].

52. În plan mai general, este necesar să subliniem și faptul că, începând cu 1995, anul adoptării hotărârii în discuție, s-au produs schimbări importante în cadrul juridic al Uniunii. Intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a confirmat importanța atât a dreptului fundamental la respectarea vieții private, cât și a libertății de informare. Articolele 7 și 11 din Cartă afirmă protecția specială pe care o merită informația într-o societate democrată, subliniind în același timp importanța vieții private, în care se integrează și imaginea unei persoane. Curtea avusese deja ocazia să se pronunțe cu privire la ambele drepturi înainte de intrarea în vigoare a Cartei [33], iar jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului precizase, la rândul său, conținutul acestora [34]. Cu toate acestea, intrarea în vigoare a Cartei are o valoare specială pentru ceea ce analizăm aici, întrucât reflectă în mod evident necesitatea ca toate domeniile de competență ale Uniunii, inclusiv cele privind cooperarea judiciară în cauze civile, să fie

30 — Hotărârea Shevill și alții, citată anterior, punctul 31.

31 — Însuși avocatul general Darmon avertiza cu privire la această obiecție în concluziile sale prezentate în cauza Shevill și alții, la punctul 72.

32 — Roth, I., *Die internationale Zuständigkeit […], op. cit.*, p. 310 și următoarele.

33 — Cu privire la articolul 11 din Cartă și la aplicarea dreptului la libertatea de informare anterior adoptării Cartei, a se vedea printre altele Hotărârea din 30 aprilie 1974, Sacchi (155/73, Rec., p. 409), Hotărârea din 18 iunie 1991, ERT (C-260/89, Rec., p. I-2925), Hotărârea din 13 decembrie 1989, Oyowe și Traore/Comisia (C-100/88, Rec., p. 4285), Hotărârea din 5 octombrie 2000, Germania/Parlamentul European și Consiliul (C-376/98, Rec., p. I-8419), Hotărârea din 25 iulie 1991, Collectieve Antennevoorziening Gouda (C-288/89, Rec., p. I-4007), Hotărârea din 3 februarie 1993, Veronica Omroep Organisatie (C-148/91, Rec., p. I-487), Hotărârea din 6 martie 2001, Connolly/Comisia (C-274/99 P, Rec., p. I-1611). Referitor la articolul 7 din Cartă și la jurisprudența anterioară acesteia, a se vedea printre altele Hotărârea din 8 aprilie 1992, Comisia/Germania (C-62/90, Rec., p. I-2575, punctul 23), și Hotărârea din 5 octombrie 1994, X/Comisia (C-404/92 P, Rec., p. I-4737, punctul 17).

34 — Cu privire la libertatea de informare sau, potrivit terminologiei utilizate la articolul 10 din Convenția europeană a drepturilor omului, „libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei", a se vedea printre altele Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Handyside împotriva Regatului Unit din 7 decembrie 1976, Hotărârea Leander împotriva Suediei din 26 martie 1987, Hotărârea Bladet Tromso și Stensaas împotriva Norvegiei din 29 mai 1999, Hotărârea Feldek împotriva Slovaciei din 27 februarie 2001 și Hotărârea McVicar împotriva Regatului Unit din 7 mai 2002. Referitor la dreptul fundamental la protecția vieții private, integrat în articolul 8 din Convenție, privind respectarea vieții private și de familie, a se vedea printre altele Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea X și Y împotriva Țărilor de Jos din 26 martie 1985, Hotărârea Niemetz împotriva Germaniei din 16 decembrie 1992, Hotărârea Stjerna împotriva Finlandei din 25 noiembrie 1994, Hotărârea Vertiere împotriva Elveției din 28 iunie 2001 și Hotărârea Von Hannover împotriva Germaniei din 24 iunie 2004.

supuse conţinutului definitoriu al drepturilor prevăzute de aceasta [35]. Formulată în aceşti termeni, supraexpunerea la care sunt supuse mijloacele de informare în masă confruntate cu un cadru procedural excesiv, precum şi gravitatea posibilelor încălcări ale drepturilor referitoare la personalitate şi lipsa de securitate juridică legată de protecţia acestora obligă ca tensiunea subiacentă jurisprudenţei Shevill şi alţii să fie abordată în termeni care să împiedice acest rezultat.

53. Pe de altă parte, orice abordare care presupune modificarea jurisprudenţei Shevill şi alţii trebuie să ţină seama în mod necesar de o cerinţă de neutralitate tehnologică. Mai precis, răspunsurile furnizate de Curte la problemele de interpretare cauzate de apariţia internetului nu trebuie să se focalizeze în mod excesiv asupra acestui suport, întrucât, în caz contrar, îşi pot pierde aplicabilitatea ca urmare a progresului tehnologic sau riscă să cauzeze diferenţe de tratament în funcţie de un criteriu care se poate dovedi arbitrar, ca de exemplu, folosirea unei anumite tehnologii [36]. Chiar dacă este cert că internetul situează conflictul dintre libertatea de informare şi dreptul la propria imagine în termeni specifici, soluţia oferită de Curte trebuie să fie, în măsura posibilului, aplicabilă tuturor mijloacelor de comunicare şi indiferent care este suportul prin care sunt exprimate [37]. Această concluzie este susţinută şi de împrejurarea că, în prezent, abia dacă se mai întâlnesc, în special în ceea ce priveşte presa cotidiană de o anumită importanţă, mijloace de informare în masă care să nu dispună de o versiune electronică difuzată pe internet. Conţinuturile informative sunt fungibile, iar suporturile lor sunt interschimbabile. Prin urmare, stabilirea instanţei competente trebuie să aibă în vedere criterii care iau în considerare prejudicii cauzate simultan, de exemplu, atât de un mediu

35 — Cu privire la efectul de informare al Cartei referitor la toate domeniile de intervenţie legislativă ale Uniunii, a se vedea Lenaerts, K., şi Gutiérrez-Fons, J., „The Constitutional Allocation of Powers and General Principles of EU Law" în *Common Market Law Review,* vol. 47, 2010. În materie de drept internaţional privat, a se vedea Requejo Isidro, M., *Violaciones Graves de Derechos Humanos y Responsabilidad Civil,* Thomson-Aranzadi, 2009.

36 — A se vedea Knutsen, E. S., „Techno-Neutrality of Freedom of Expression in New Media Beyond the Internet" în *UCLA Entertainment Law Review,* nr. 8, 2001, p. 95, Koops, B.-J., „Should ICT Regulation be Technology-Neutral?", B.-J., Koops, Lips, M., Prins, C. & Schellekens, M., *Starting Points for ICT Regulation: deconstructing prevalent policy one-liners,* TMC Asser Press, Haga, 2006, p. 77-79, Escudero-Pascual, A., şi Hosein, I., „The Hazards of Technology-Neutral Policy: Questioning Lawful Access to Traffic Data" în *Communications of the Association for Computing Machinery*, nr. 47, 2004, p. 77.

37 — Comisia Europeană a apărat în mod repetat noţiunea de principiu al „neutralităţii tehnologice", care ar impune o obligaţie de nediscriminare în funcţie de suporturile utilizate. Astfel cum se preciza în Comunicarea către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind principiile şi orientările politicii comunitare în domeniul audiovizualului în era digitală [COM(1999) 0657 final din 14 decembrie 1999, p. 11], „prin convergenţă tehnologică se înţelege că serviciile furnizate anterior printr-un număr limitat de reţele de comunicaţii pot fi furnizate de acum înainte prin diferite reţele concurente. În acest scop, este necesar ca legislaţia să fie neutră din punct de vedere tehnologic: serviciile identice ar trebui reglementate, în principiu, în acelaşi mod, indiferent de mijlocul de transmitere". În aceeaşi privinţă, a se vedea şi Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic şi Social European şi Comitetul Regiunilor privind revizuirea cadrului de reglementare al UE privind reţelele şi serviciile de comunicaţii electronice [COM(2006) 334 din 29 iunie 2006, p. 8]. A se vedea în acelaşi sens Declaraţia ministerială a Conferinţei ministeriale privind reţelele mondiale de informaţii organizată la Bonn, la 6-8 iulie 1997.

de informare în masă tipărit, cât și de o pagină de internet [38].

54. Ajunși în acest punct, considerăm că se poate furniza un răspuns care să adapteze Hotărârea Shevill și alții și, în același timp, să fie neutru din punct de vedere tehnologic. În opinia noastră, răspunsul nu constă în reevaluarea radicală a jurisprudenței menționate. Dimpotrivă, considerăm că răspunsul furnizat în 1995 de Curte își păstrează validitatea și în prezent în cazurile de „defăimare internațională" în care suportul informației este reprezentat de mijloacele de informare tipărite. Ar fi suficient să se adauge un criteriu de legătură suplimentar celor prevăzute atunci, fără ca, în plus, să fie neapărat necesară limitarea specifică a cazului la prejudiciile cauzate prin intermediul internetului.

competente posibile aflate la alegerea titularului dreptului referitor la personalitate, permițându-i acestuia să opteze între instanța de la sediul editorului sau de la domiciliul pârâtului și instanța locului sau a locurilor unde acesta este cunoscut. Astfel cum am arătat mai sus, această abordare este adecvată pentru un număr semnificativ de situații, deja prezentate anterior. De aceea, criteriile de legătură prevăzute de această jurisprudență nu sunt eronate prin natura lor, ci permit și chiar invită la a fi completate cu un criteriu suplimentar. Mai precis, considerăm că trebuie formalizat și încorporat un criteriu suplimentar de legătură, în conformitate cu care „locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă" în sensul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 să fie și acela unde se situează „centrul de greutate al conflictului" dintre bunurile și interesele în cauză.

D — *„Centrul de greutate al conflictului" drept criteriu suplimentar de legătură cu instanța competentă*

55. Astfel cum am repetat anterior, Hotărârea Shevill și alții prevede două instanțe

56. Încălcarea drepturilor referitoare la personalitate prin mijloace de informare în masă pe internet provoacă o anumită tensiune, prezentată deja la punctele 42-44 din prezentele concluzii. Dificultatea suplimentară constă în caracterul transfrontalier sau pur și simplu global al acestei tensiuni, care impune identificarea unor instanțe competente care să permită să echilibreze drepturile și interesele în cauză, atât pe cele ale mijlocului de informare în masă, cât și pe cele ale particularilor vizați. Acesta este motivul pentru care, în principiu, un posibil criteriu de legătură ar putea să se întemeieze pe *accesibilitatea* informației, ceea ce ar justifica astfel o legătură automată

38 — A se vedea în această privință Virgós Soriano, M., și Garcimartín Alférez, F. J., *Derecho Procesal Civil Internacional. Litigación Internacional,* ed. a 2-a, Civitas, Madrid, 2007, p. 194.

cu toate statele membre, deoarece, în practică, informaţiile pretins prejudiciabile sunt accesibile în toate statele membre. Totuşi, astfel cum au subliniat toţi participanţii la prezenta cauză, această opţiune ar genera imediat un fenomen de „forum shopping" nesustenabil pentru niciunul dintre mijloacele de informare în masă operaţionale pe internet [39]. În acelaşi mod, gravitatea prejudiciului care poate fi suferit de titularul dreptului fundamental la respectarea vieţii private, care constată că informaţiile care aduc atingere reputaţiei sale sunt disponibile în orice punct al planetei, este în contradicţie cu o soluţie care fragmentează dreptul său în fiecare stat membru în care acesta este cunoscut [40].

57. În opinia noastră, o soluţie care să completeze în mod adecvat criteriile de legătură evidenţiate în Hotărârea Shevill şi alţii ar fi, pe lângă situaţiile prevăzute iniţial, să se permită situarea instanţei competente acolo unde o instanţă se află în poziţia cea mai bună pentru a analiza tensiunea dintre interesele în joc, putând astfel, prin urmare, să cunoască toate prejudiciile produse. Aşadar, s-ar avea în vedere o situaţie intermediară în raport cu cele două deja existente, întrucât ar permite titularului dreptului referitor la personalitate să formuleze o acţiune la instanţa locului unde se găseşte centrul intereselor sale, ar oferi previzibilitate mijlocului de informare în masă respectiv şi ar permite examinarea globală a prejudiciului produs [41]. Considerăm că criteriul locului unde se află „centrul de greutate al conflictului" ia în consideraţie în mod corect aceste diferite obiective.

58. Formulat cât mai concis cu putinţă, locul unde se găseşte „centrul de greutate al conflictului" ar fi cel în care o anumită instanţă se poate pronunţa, în cele mai favorabile condiţii, asupra unui conflict între libertatea de informare şi dreptul la propria imagine. Aceasta s-ar regăsi în statul în care se „constată" sau se manifestă cu cea mai mare intensitate posibilitatea unui atingeri aduse dreptului la respectarea reputaţiei sau a vieţii private, *precum şi* valoarea comunicării unei

39 — În acest sens, a se vedea Hotărârea Bundesgerichtshof în cauza VI ZR 23/09 din 2 martie 2010, punctul 17, precum şi Roth, I., *Die internationale Zuständigkeit […], op. cit.*, p. 310 şi următoarele, Dessemontet, F., „Internet, la propriété intellectuelle et le droit international privé", Boele-Woelki, K. şi Kessedjan, C. (ed.), *Internet: Which Court Decides? Which Law Applies? Quel tribunal décide? Quel droit s'applique?*, Kluwer, Haga, 1998, p. 63, şi De Miguel Asensio, P., *Derecho Privado de Internet,* ed. a 2-a, 2001, p. 295 şi 296. În contextul contractelor internaţionale încheiate cu consumatorii şi al celor de transport, Curtea a respins de asemenea criteriul simplei accesibilităţi în Hotărârea din 7 decembrie 2010, Pammer şi Alpenhof (cauzele conexate C-585/08 şi C-144/09, Rep., p. I-12527, punctul 94).

40 — Lipsa de protecţie a victimei, care generează aşa-numitul principiu al „mozaicului", constituia deja obiectul preocupării doctrinei anterior Hotărârii Shevill şi alţii (a se vedea, de exemplu, lucrările lui Gaudemet-Tallon, H., *Revue critique de droit international privé,* 1983, p. 674, Heinrichs, J., *Die Bestimmung der gerichtlichen Zuständigkeit nach dem Begehungsort im nationalen und internationalen Zivilprozessrecht,* Diss., Freiburg, 1984, p. 188-201, şi Schwiegel-Klein, E., *Persönlichkeitsrechtverletzungen durch Massenmedien im internationalen Privatrecht. Zur Anwendung der lex loci delicti commissi auf Pressedelikte unter besonderer Berücksichtigung der amerikanischen Rechtsprechung,* Münster, 1983, p. 68-82). Ulterior Hotărârii Shevill şi alţii, lipsa de protecţie a titularului dreptului referitor la personalitate continuă să fie criticată. A se vedea printre altele Fernández Rozas, J. C., şi Sánchez Lorenzo, S., *Derecho Internacional Privado,* ed. a 3-a, Civitas, Madrid, p. 501.

41 — Pichler, R., Hoeren, T., şi Sieber, U. (ed.), *Handbuch Multimedia-Recht, op. cit.*, capitolul 25, punctul 211 şi următoarele, în special punctul 268, Lutcke, J., *Persönlichkeitsrechtsverletzungen im Internet. Eine rechtsvergleichende Untersuchung zum deutschen und amerikanischen Recht,* Herbert Utz, München, 2000, p. 135.

anumite informații sau opinii, după caz. Statul menționat este locul în care titularul dreptului referitor la personalitate suferă, dacă este cazul, un prejudiciu având o întindere și o intensitate maxime. De asemenea, și acest aspect este fără îndoială important din punctul de vedere al securității juridice, acesta este teritoriul în care mijlocul de informare în masă ar fi putut anticipa că respectivul prejudiciu s-ar fi putut produce eventual și, prin urmare, că există riscul să fie acționat în instanță pe teritoriul respectiv. În aceste condiții, centrul de greutate va fi locul în care instanța se află în situația cea mai favorabilă pentru a permite înțelegerea ansamblului conflictului dintre interesele în joc.

59. Pentru stabilirea locului unde se manifestă „centrul de greutate al conflictului" trebuie identificate, așadar, două elemente. Primul element afectează titularul dreptului referitor la personalitate pretins a fi încălcat și impune ca locul „centrului de greutate al conflictului" să se afle în locul unde titularul își are „centrul intereselor". Acest criteriu este, într-o anumită măsură, similar celui prevăzut de Hotărârea Shevill și alții, care impune ca „victima să fie cunoscută". Cu toate acestea, pentru stabilirea locului unde se află „centrul de greutate al conflictului", nu este suficient ca victima să fie doar cunoscută. Dimpotrivă, trebuie identificat locul (și, prin urmare, statul membru) în care particularul afectat în exercitarea drepturilor sale referitoare la personalitate desfășoară în esență activitatea principală, în cazul în care aceasta există.

60. Cel de al doilea element privește natura informațiilor. Pentru a stabili locul unde se află „centrul de greutate al conflictului", informațiile în litigiu trebuie să fie exprimate astfel încât să permită în mod rezonabil să se prevadă că informațiile respective sunt relevante în mod obiectiv pe un anumit teritoriu. Cu alte cuvinte, informațiile care se află la originea litigiului trebuie exprimate astfel încât, având în vedere împrejurările legate de ele, să constituie informații care să trezească interesul pe un anumit teritoriu și, în consecință, să incite în mod deosebit cititorii din teritoriul menționat să le consulte [42].

61. Particularitatea tensiunii caracteristice care poate exista între cele două drepturi – considerăm că acest lucru poate fi susținut fără riscuri excesive – rezidă din faptul că centrul de greutate al posibilei încălcări a drepturilor referitoare la personalitate tinde să coincidă cu centrul de greutate sau de interes al informației sau al opiniei în cauză. Pe scurt, *întrucât* informația sau opinia poate prezenta un interes particular într-un anumit loc, tot în acel loc eventuala atingere adusă

42 — În acest sens, a se vedea Hotărârea Bundesgerichtshof din 2 martie 2010, citată anterior, punctul 20, Hotărârea High Court of Justice (England & Wales) în cauza Harrods împotriva Dow Jones din 22 mai 2003, punctul 32 și următoarele, Hotărârea Scottish Court of Session în cauza Bonner Media Limited din 1 iulie 2002, punctul 19, precum și Hotărârea High Court of Australia în cauza Dow Jones & Company Inc. din 10 decembrie 2002, punctul 154.

drepturilor referitoare la personalitate va putea produce prejudiciul cel mai grav.

62. Având în vedere cele de mai sus, este important să nu se confunde cel de al doilea dintre elementele menționate cu criteriul intenției din partea mijlocului de informare în masă respectiv. Informația nu este relevantă în mod obiectiv prin faptul că editorul o direcționează în mod intenționat către un stat membru. Un criteriu întemeiat pe intenție ar fi contrar literei articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001, ceea ce se confirmă dacă acesta se compară cu articolul 15 alineatul (1) litera (c) din același regulament, care prevede o competență specială pentru contractele încheiate de consumatori în situația în care furnizorul de servicii „direcționează activitățile spre acel stat membru sau spre mai multe state” [43]. Nu se regăsește nimic asemănător la articolul 5 punctul 3 și, prin urmare, competența internațională nu trebuie stabilită în temeiul unor criterii de intenție [44]. De asemenea, un criteriu întemeiat pe voința subiectivă a furnizorului de informații generează probleme de anvergură în materia probațiunii, astfel cum se verifică în practică în cazurile în care acesta se aplică [45].

63. Atunci când recomandăm ca informația să fie relevantă din punct de vedere obiectiv, ne referim la acele situații în care un mijloc de informare în masă poate anticipa în mod rezonabil că informațiile difuzate în ediția sa electronică „merită să fie publicate” într-un teritoriu concret, incitând cititorii din teritoriul menționat să acceseze știrea respectivă. Acest criteriu de relevanță obiectivă se poate aplica prin utilizarea a diferite indicii, a căror evaluare, putem menționa deja, intră în sarcina instanței naționale.

64. Mai întâi și astfel cum rezultă din cele prezentate mai sus, primul element care trebuie luat în considerare este reprezentat de conținutul informației în litigiu. O anumită informație poate prezenta interes într-un anumit teritoriu și poate fi complet lipsită de interes pentru un alt teritoriu. În mod evident, informațiile cu privire la un cetățean austriac care locuiește în Austria referitoare la activitățile pretins delictuale săvârșite în

43 — Curtea s-a pronunțat cu privire la dimensiunea specifică a acestei instanțe cu competență specială aplicată în privința contractelor încheiate cu consumatorii și a celor de transport încheiate pe internet în Hotărârea din 7 decembrie 2010 în cauza Pammer și Alpenhof, citată anterior. În această privință, Curtea a afirmat în hotărârea citată că „printre indiciile care permit să se stabilească dacă activitatea este «direcționată spre» statul membru pe teritoriul căruia este domiciliat consumatorul figurează toate *expresiile neechivoce ale intenției de a atrage consumatorii din acel stat membru*” (sublinierea noastră). Deosebit de clare în această privință sunt Concluziile avocatului general Trstenjak prezentate în cauza menționată, care a considerat, asemenea Curții, că „direcționarea” unui conținut de pe internet către un teritoriu nu se reduce la simpla accesibilitate și nici la interesul obiectiv privind un teritoriu (a se vedea punctul 78 și următoarele).

44 — A se vedea Hotărârea Bundesgerichtshof din 2 martie 2010, citată anterior, punctul 18.

45 — A se vedea cazul Statelor Unite, unde norma „single-publication”, prevăzută de Uniform Single Publication Act și de Restatement (Second) of Torts § 577A (1977), ridică probleme importante în ceea ce privește internetul. În această privință, a se vedea Hotărârea Court of Appeals for the Fourth Circuit, Stanley Young impotriva New Haven Advocate și alții (nr. 01-2340 din 13 decembrie 2002), care impune existența unei intenții clare a mijlocului de informare în masă de a direcționa informațiile către un stat în vederea justificării competenței instanțelor din acel stat. A se vedea asupra acestui subiect Borchers, P. J., „Internet Libel: The Consequences of a Non-Rule Approach to Personal Jurisdiction” în *Northwestern University Law Review*, 98, 2004, precum și numărul monografic „Cyberspace Regulation and the Discourse of State Sovereignty” în *Harvard Law Review*, 1999, p. 1697 și următoarele.

Austria „merită să fie publicate" pe teritoriul acestei țări, deși informația este difuzată prin intermediul unui cotidian electronic al cărui editor are sediul în Regatul Unit. Din momentul în care un mijloc de informare în masă lansează pe internet conținuturi care, prin natura lor, au un impact informațional indiscutabil într-un alt stat, editorul poate anticipa în mod rezonabil că, în cazul în care a difuzat informații care aduc atingere drepturilor referitoare la personalitate, este posibil să fie acționat în instanță în țara respectivă. Astfel, cu cât interesul informativ al unei anumite știri este mai mare pe un teritoriu național, cu atât mai mult încălcările drepturilor comise în țara respectivă vor avea, în principiu, o legătură cu instanțele de pe teritoriul în cauză.

65. În plus, instanța poate lua în considerare alte indicii care să contribuie la localizarea teritoriului unde informația este relevantă din punct de vedere obiectiv. Trebuie menționat că poate fi vorba despre indicii care demonstrează o voință subiectivă din partea editorului de a direcționa informațiile către un anumit stat. Cu toate acestea, pentru ceea ce ne interesează aici, ele reprezintă doar indicii care orientează căutarea unei legături cu un anumit teritoriu, iar nu o intenție din partea emitentului informațiilor. Astfel, din această listă de elemente care trebuie să fie eventual apreciate trebuie luat în considerare că informația poate fi difuzată pe o pagină de internet cu un nume de domeniu de prim nivel diferit de cel al statului membru în care are sediul editorul, demonstrând astfel existența unui teritoriu determinat în care informația poate face obiectul unei atenții speciale [46]. Totodată, limba paginii de internet contribuie la delimitarea zonei de influență a informațiilor publicate. Publicitatea conținută pe pagina de internet, în cazul în care există, poate de asemenea indica raza teritorială în care informația are vocația de a fi consultată [47]. Secțiunea paginii de internet prin care informația a fost difuzată este deopotrivă relevantă în vederea aprecierii impactului într-un anumit teritoriu. De exemplu, în cazul unui cotidian pe internet cu secțiuni informative clasificate pe state, publicarea informațiilor la secțiunea „Germania" va constitui un indiciu pentru a considera că informațiile prezentate în secțiunea respectivă au o importanță specială în țara menționată. Cuvintele-cheie furnizate motoarelor de căutare pentru identificarea paginii mijlocului de informare în masă pot de asemenea oferi indicii cu privire la locul în care informația este relevantă în mod obiectiv. În final și fără pretenția exhaustivității, registrele de consultare a unei pagini, în pofida fiabilității reduse a acestora, pot constitui o sursă pur ilustrativă pentru a confirma dacă o anumită informație a avut sau nu a avut impact într-un anumit teritoriu [48].

46 — A se vedea la Hotărârea Pammer și Alpenhof, citată anterior, în care, cu referire la instanța cu competență specială prevăzută la articolul 15 alineatul (1) litera (c), este utilizat criteriul privind nivelul numelui de domeniu (punctul 83).

47 — A se vedea din nou Hotărârea Pammer și Alpenhof, citată anterior, punctul 84.

48 — Pichler, R., Hoeren, T., și Sieber, U. (ed.), *Handbuch Multimedia-Recht […], op. cit.*, capitolul 25, punctul 224, și Roth, I., *Die internationale Zuständigkeit […], op. cit.*, p. 283.

66. Criteriile prezentate mai sus permit unei instanţe să stabilească dacă informaţia în litigiu este relevantă în mod obiectiv într-un anumit spaţiu teritorial. În cazul în care informaţia are într-adevăr o dimensiune obiectivă relevantă într-un stat membru şi dacă acesta coincide cu statul în care se află „centrul de interese" al titularului dreptului referitor la personalitate, considerăm că instanţele din statul respectiv sunt competente să se pronunţe cu privire la acţiunea în reparare pentru întregul prejudiciu cauzat de faptul ilicit. Statul membru în care converg aceste două elemente este, în mod evident, locul unde o instanţă se află în cea mai bună poziţie pentru a aprecia faptele şi pentru a examina cauza în ansamblu său. Instanţa menţionată ar fi, în definitiv, instanţa de la locul unde se află „centrul de greutate al conflictului".

67. În concluzie, propunem Curţii să declare că expresia „locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă" în sensul articolului 5 punctul 3 din Regulamentul nr. 44/2001 trebuie să fie interpretată, în cazul încălcării unor drepturi referitoare la personalitate prin intermediul unor informaţii difuzate în mai multe state membre prin internet, în sensul că titularul dreptului referitor la personalitate poate formula o acţiune în despăgubiri:

— fie la instanţele din statul membru al locului de stabilire a editorului publicaţiei care aduce atingere drepturilor referitoare la personalitate, care sunt competente să se pronunţe cu privire la repararea tuturor prejudiciilor cauzate de încălcarea drepturilor menţionate,

— fie la instanţele din orice stat membru în care publicaţia a fost difuzată şi în care titularul dreptului referitor la personalitate susţine că s-a adus atingere reputaţiei sale, care sunt competente să se pronunţe numai cu privire la prejudiciile cauzate în statul instanţei sesizate,

— fie la instanţele din statul membru în care se află „centrul de greutate al conflictului" dintre bunurile şi interesele în joc, care sunt astfel competente să se pronunţe cu privire la repararea tuturor prejudiciilor cauzate de încălcarea drepturilor referitoare la personalitate. Prin „stat membru în care se află «centrul de greutate al conflictului»" se înţelege statul pe teritoriul căruia informaţiile în litigiu sunt în mod obiectiv şi în special relevante şi unde, totodată, titularul dreptului referitor la personalitate îşi are „centrul de interese".

VII — Cu privire la a treia întrebare preliminară din cauza eDate Advertising (C-509/09)

68. Prin intermediul celei de a treia întrebări, Bundesgerichtshof solicită lămuriri cu

privire la domeniul de aplicare al articolului 3 alineatul (2) din Directiva 2000/31 privind comerțul electronic pe internet atunci când se aplică într-o situație precum cea din prezenta cauză. Pe scurt, instanța menționată solicită să se stabilească dacă dispoziția menționată, care prevede că statele membre „nu pot restrânge libera circulație a serviciilor societății informaționale din alte state membre invocând motive relevante pentru domeniul coordonat" conține o normă de stabilire a legii aplicabile sau dacă, în caz contrar, reprezintă doar un simplu amendament referitor la conținutul dreptului național aplicabil litigiului.

69. Răspunsul la această din urmă întrebare impune efectuarea anumitor observații prealabile cu caracter general.

70. Bundesgerichtshof adresează această a treia întrebare și o formulează în acești termeni întrucât are îndoieli cu privire la legea aplicabilă unui litigiu precum cel din prezenta cauză. În esență, întrebarea ar putea fi înțeleasă astfel: Directiva 2000/31 a realizat o armonizare a dreptului internațional privat național prin faptul că a impus o normă de reglementare a conflictelor de legi care trimite instanța competentă la dreptul material al statului membru în care este stabilit editorul? În cazul unui răspuns negativ și dacă Curtea ar considera că nu există o astfel de armonizare, Bundesgerichtshof orientează în continuare întrebarea către domeniul de aplicare și incidența („amendamentul") pe care Directiva 2000/31 le-ar avea cu privire la dreptul internațional privat german, care astfel ar fi cel aplicabil unei situații precum cea din cauza eDate Advertising.

71. Dacă aprecierea noastră este corectă, considerăm că este necesar, în primul rând, să amintim care sunt funcția și structura dispoziției din Directiva 2000/31 care face în mod specific obiectul întrebării în cauză. Intitulat „Piața internă", articolul 3 din directiva menționată prevede o obligație care reflectă conținutul convențional al liberei prestări a serviciilor. Dispoziția menționată exprimă într-un instrument de drept derivat o garanție deja prevăzută de dreptul primar la articolul 56 TFUE, adaptând-o la particularitățile impuse de armonizarea legislativă a comerțului electronic. Alineatul (1) al acestei dispoziții confirmă aplicabilitatea normelor din statul membru în care se prestează serviciul, în timp ce alineatul (2) subliniază necesitatea de a lua în considerare condițiile legale deja îndeplinite de prestatorul serviciului în statul membru în care acesta este stabilit. Alineatul menționat instituie, încă o dată și deosebit de clar, o obligație de recunoaștere reciprocă, în conformitate cu jurisprudența Curții [49]. În continuare, realizarea liberei

49 — A se vedea printre altele Hotărârea din 20 februarie 1979, Rewe-Zentral, cunoscută sub numele „Cassis de Dijon" (120/78, Rec., p. 649), Hotărârea din 10 noiembrie 1982, Rau Lebensmittelwerke (261/81, Rec., p. 3961), și Hotărârile din 14 iulie 1988, Glocken și alții (407/85, Rec., p. 4233) și Zoni (90/86, Rec., p. 4285). În mod specific în domeniul libertății de stabilire și al liberei prestări a serviciilor, a se vedea printre altele Hotărârea din 17 decembrie 1981, Webb (279/80, Rec., p. 3305), Hotărârea din 4 decembrie 1986, Comisia/Germania (205/84, Rec., p. 3755), și Hotărârea din 25 iulie 1991, Säger (C-76/90, Rec., p. I-4221).

prestări a serviciilor este completată, la alineatul (4) al articolului menționat, prin detalierea justificărilor pe care statele membre le pot invoca pentru a deroga de la libera prestare a serviciilor în domeniul în cauză.

72. Având în vedere cele de mai sus, pare să se poată observa în formularea întrebării de față o anumită distanță față de ceea ce prevede sau, cel puțin, pare să prevadă în ansamblu articolul 3 din Directiva 2000/31. În definitiv și astfel cum am arătat, dispoziția menționată definește condițiile în care statele membre trebuie să reglementeze un sector economic integrat în piața internă, conturând prin dispozițiile sale conținutul liberei prestări a serviciilor, care include, astfel cum bine se știe, o obligație de recunoaștere reciprocă. Cu toate acestea, articolul menționat nu instituie o normă de stabilire a legii aplicabile care impune statului membru în care este prestat serviciul să aplice dreptul național al statului în care este stabilit prestatorul. Articolul 3 din Directiva 2000/31 doar descrie conținutul liberei prestări a serviciilor și, odată cu acesta, condițiile în care trebuie să se aplice tehnica recunoașterii reciproce.

73. Considerăm că aprecierea anterioară este consolidată și mai mult de articolul 1 alineatul (4) din Directiva 2000/31, care prevede că „prezenta directivă nu stabilește norme suplimentare de drept internațional privat și nici nu abordează competența instanțelor". Cu alte cuvinte: textul nu prevede în mod direct și nici nu armonizează norme de stabilire a legii aplicabile sau de competență judiciară internațională în acest domeniu [50]. În definitiv, este o reglementare neutră în termeni de drept internațional privat, care nu modifică și nici nu inovează criteriile de determinare a competenței, a legii aplicabile sau a recunoașterii hotărârilor judecătorești provenite din alte state membre [51].

74. Obligația de neutralitate din cadrul Directivei 2000/31 în materie de conflict de legi trebuie de asemenea luat în considerare în ceea ce privește interpretarea articolului 3 menționat, întrucât aceasta este enunțată în mod sistematic încă de la articolul 1 din directiva menționată. De altfel, nimic nu indică faptul că articolul 3 constituie o derogare de la articolul 1.

75. Un alt indiciu concludent care arată că Directiva 2000/31 nu prevede un răspuns de drept internațional privat se găsește în sistemele juridice naționale, mai precis în normele de drept intern de transpunere a textului

50 — În această privință, a se vedea Martiny, D., *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch,* vol. 10, TMG § 3 Herkunftslandprinzip, ed. a 5-a, Beck, München, 2010, punctul 36.

51 — Considerentul (23) al Directivei 2000/31 reiterează aceeași idee, adăugând că „[p]rezenta directivă nu are ca obiect stabilirea de norme suplimentare de drept internațional privat cu privire la conflicte de legi și nici abordarea competenței instanțelor. Dispozițiile legislației aplicabile desemnate prin normele de drept internațional privat nu trebuie să restrângă libera prestare a serviciilor societății informaționale, astfel cum este prevăzută de prezenta directivă."

menționat. Din dosarul cauzei reiese că statele membre au realizat o transpunere eterogenă a articolului 3 din Directiva 2000/31. În timp ce unele state membre au introdus norme de stabilire a legii aplicabile [52], altele au optat pentru o transpunere expresă a recunoașterii reciproce [53]. În acest al doilea caz, se observă chiar faptul că anumite sisteme juridice au transpus articolul 3 menționat prin reproducerea literală a conținutului acestuia [54].

76. În plus, o lectură a Directivei 2000/31 din care să reiasă o normă de stabilire a legii aplicabile ar fi contestată de stadiul actual al dreptului derivat în materie de cooperare judiciară în materie civilă. După cum se știe, Regulamentul (CE) 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II") exclude din domeniul său de aplicare „obligațiile necontractuale care decurg din atingeri aduse vieții private și ale drepturilor referitoare la personalitate, inclusiv calomnia [55]". Lucrările pregătitoare ale regulamentului menționat demonstrează existența unor diferențe considerabile între statele membre cu privire la acest aspect referitor la criteriul care trebuie utilizat, fapt care a condus la o excludere a lui din domeniul de aplicare al regulamentului și la identificarea, în prezent, a unei soluții într-o nouă propunere legislativă a Comisiei [56]. În opinia noastră, este cel puțin improbabil că Regulamentul nr. 864/2007 ar fi efectuat o excludere precum cea menționată anterior dacă Directiva 2000/31 ar fi prevăzut deja o normă de armonizare a normelor naționale de stabilire a legii aplicabile în materie.

77. Prin urmare și având în vedere argumentele prezentate mai sus, înclinăm să propunem Curții să răspundă, în primul rând, în sensul că articolul 3 nu realizează o armonizare care să impună statelor membre o normă de reglementare a conflictelor de legi.

78. În sfârșit, instanța de trimitere încheie cea de a treia întrebare solicitând să se stabilească, cu titlu subsidiar, dacă articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2000/31 constituie „un amendament de fond la nivelul dreptului material prin intermediul căruia efectul dreptului material declarat aplicabil potrivit normelor naționale de reglementare a conflictelor de legi este modificat, din punctul de vedere al conținutului său, și adaptat la cerințele țării de origine".

79. Această întrebare ascunde, astfel cum am evidențiat anterior, o concepție în privința

52 — Acesta este cazul Republicii Austria, al Republicii Franceze, al Marelui Ducat al Luxemburgului, al Republicii Cehe, al Republicii Polonia, al Republicii Portugalia și al Republicii Slovacia.

53 — Republica Federală Germania, Regatul Belgiei, Republica Cipru, Regatul Danemarcei, Republica Estonia, Republica Finlanda, Republica Elenă, Republica Ungaria, Irlanda, Republica Italia, Republica Letonia, Republica Lituania, Republica Malta, Regatul Țărilor de Jos, Regatul Spaniei, Regatul Suediei, România și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

54 — Acesta este cazul, în principal, al Germaniei.

55 — Articolul 1 alineatul (2) litera (g) din Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 (JO L 199, p. 40).

56 — Juan José Álvarez Rubio (dir.), *Difamación y Protección de los Derechos de la Personalidad: Ley Aplicable en Europa*, Aranzadi, 2009.

articolului 3 din Directiva 2000/31 ca normă de drept internațional privat. Este evident că, odată înlăturată natura de normă de reglementare a conflictelor de legi a dispoziției menționate, această normă nu armonizează regimul de stabilire a legii aplicabile unei situații precum cea din prezenta cauză. Totuși, aceasta nu împiedică faptul ca articolul 3 să acționeze *per se* ca normă care amendează o dispoziție națională de stabilire a legii aplicabile. Astfel cum am arătat la punctele 71-73 din prezentele concluzii, dispoziția menționată se limitează la a prevedea un regim de armonizare a liberei prestări a serviciilor în domeniul comerțului electronic. O instanță care aplică tehnica recunoașterii reciproce în cazul unui litigiu cu elemente de extraneitate nu aplică legislația statului de origine al prestatorului serviciilor, ci, atât timp cât nu există motive justificative în sens contrar, trebuie să se limiteze la a considera validă aplicarea normelor referitoare la servicii în statul respectiv [57]. Aceasta nu împiedică faptul ca, cu titlu de justificare, statul instanței sesizate să stabilească măsuri suplimentare axate pe protecția unor bunuri determinate demne de o protecție specială [a se vedea articolul 3 alineatul (4) menționat]. Cu toate acestea, în niciun caz nu trebuie să fie realizată o aplicare a legislației statului membru de origine și nici statul instanței competente nu are obligația, în temeiul directivei, să prevadă în mod special un amendament de fond de drept internațional privat care să conțină măsuri vizând o protecție sporită.

80. Prin urmare, în opinia noastră, nu se poate afirma nici că articolul 3 din Directiva 2000/31 ar avea ca obiect armonizarea unui amendament pe fond privind dreptul material aplicabil. Articolul 3 permite statelor membre, în limitele marjei de apreciere conferite de directiva menționată, precum și de articolul 56 TFUE, să prevadă măsuri de protecție a intereselor care merită garanții speciale, ca derogare de la libera prestare a serviciilor. În consecință, legiuitorul german are competența de a formula asemenea derogări prin măsuri de drept material sau chiar, dacă este cazul, prin amendamente pe fond aduse legii aplicabile. Însă acest lucru nu înseamnă că Directiva 2000/31 stabilește o soluție la problema conflictelor de legi.

81. Pe scurt, considerăm că articolul 3 din Directiva 2000/31 trebuie interpretat în sensul că nu impune o normă de reglementare a conflictelor de legi și nici „un amendament pe fond". Dispoziția menționată concretizează armonizarea legislativă a liberei prestări a serviciilor aplicată comerțului electronic, oferind în același timp statelor membre, în limitele marjei de apreciere conferite acestora de directiva menționată și de articolul 56 TFUE, posibilitatea de a prevedea măsuri de protecție a unor interese care merită garanții speciale, cu titlu de excepție de la libera prestare a serviciilor.

57 — A se vedea Sánchez Lorenzo, S., *Derecho Privado Europeo,* Comares, Granada, 2002, p. 137 și p. 138, și Sonnenberger, H. J., „Europearecht und Internacionales Privatrechts" în *Zeitschrift für Rechtsvergleichung, Internacionales Privatrecht und Europarecht,* 1996, p. 3 și următoarele.

VIII — Concluzie

82. Având în vedere argumentele prezentate, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Bundesgerichtshof și de tribunal de grande instance de Paris după cum urmează:

„1) Expresia «locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă» utilizată la articolul 5 punctul 3 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială trebuie să fie interpretată, în cazul încălcării unor drepturi referitoare la personalitate prin intermediul unor informații difuzate în mai multe state membre prin internet, în sensul că titularul dreptului referitor la personalitate poate formula o acțiune în despăgubiri:

— fie la instanțele din statul membru al locului de stabilire a editorului publicației care aduce atingere drepturilor referitoare la personalitate, care sunt competente să se pronunțe cu privire la repararea tuturor prejudiciilor cauzate de încălcarea drepturilor menționate,

— fie la instanțele din orice stat membru în care publicația a fost difuzată și în care titularul dreptului referitor la personalitate susține că s-a adus atingere reputației sale, care sunt competente să se pronunțe numai cu privire la prejudiciile cauzate în statul instanței sesizate,

— fie la instanțele din statul membru în care se află «centrul de greutate al conflictului» dintre bunurile și interesele în joc, care sunt astfel competente

să se pronunțe cu privire la repararea tuturor prejudiciilor cauzate de încălcarea drepturilor referitoare la personalitate. Prin stat membru în care se află «centrul de greutate al conflictului» se înțelege statul pe teritoriul căruia informațiile în litigiu sunt în mod obiectiv și în special relevante și unde, totodată, titularul dreptului referitor la personalitate își are «centrul de interese».

2) Articolul 3 din Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă trebuie interpretat în sensul că nu impune o normă de reglementare a conflictelor de legi și nici «un amendament pe fond». Dispoziția menționată concretizează armonizarea legislativă a liberei prestări a serviciilor aplicată comerțului electronic, oferind în același timp statelor membre, în limitele marjei de apreciere conferite acestora de directiva menționată și de articolul 56 TFUE, posibilitatea de a prevedea măsuri de protecție a unor interese care merită garanții speciale, cu titlu de excepție de la libera prestare a serviciilor."